

ВІДГУК
офіційного опонента про дисертаційну роботу
СІНЬКЕВИЧ Ольги Борисівни
«Ідентифікаційні практики масової культури:
соціально-філософський аналіз»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за
спеціальністю 09.00.03 - соціальна філософія та філософія історії

Актуальність дисертаційного дослідження О. Б. Сінькевич не викликає сумнівів, оскільки проблема ідентичності є наріжною та однією із найбільш багатоаспектних у предметному полі соціогуманітарних наук. Будучи вираженням суспільної сутності особистості, ідентичність як концепт свідомості стала загальноживаним поняттям в умовах якщо не панування, то принаймні моди на постмодерністське тлумачення суспільних процесів та екзистенціального буття сучасної людини. Проблема ідентичності людини та її нових конфігурацій особливо актуалізується в контексті глобалізації і мультикультуралізму, стрімкого розвитку інформаційних і комунікаційних технологій, соціальної мобільності і міграційних процесів, масовизації суспільства і поширення глобальної культури. Як наслідок, на початку XXI ст. світова спільнота перебуває в стані активізації процесів конструювання, зміни та реактуалізації ідентичностей. Йдеться про тематизацію різних способів ототожнення нашого сучасника, серед яких проблеми національної, державної, культурної, соціальної та ідеологічної ідентичності. Цілком слушним є твердження дослідників про те, що саме викликами ідентичності будуть визначатися найважливіші соціальні проблеми XXI ст.

Трансформація медіапростору та масової культури, інформаційні «виклики» постмодерністської цивілізації ставлять людство перед дилемою пошуку нової постсучасної ідентичності. Постаючи системою інституційних та індивідуальних форм взаємодії, масова культура інформаційної доби ускладнює процеси соціальної комунікації, прискорює соціокультурну динаміку, продукує нові смисли, істотно впливає на спосіб сприйняття світу, мислення та поведінку людей. Завдяки новим телекомунікаційним і комп'ютерним технологіям посилюється вплив масової культури на різні сфери буття суспільства, в тому числі й на ідентифікаційні практики. Попередні соціальні механізми вже не відповідають потребам соціуму, а нові ще не сформувалися або є недостатньо ефективними для вирішення існуючих проблем. Тому процес соціальної ідентифікації доби соціокультурних трансформацій є складним і суперечливим. Його характеристика коливається від визнання тотальної кризи ідентичності внаслідок втрати людиною свого істинного Я до визнання існування «множинної», клаптикової ідентичності, яка існує лише в акті комунікації і виступає в поведінковій саморепрезентації, є проектом.

Дисертантка О. Б. Сінькевич у дослідженні «Ідентифікаційні практики масової культури: соціально-філософський аналіз» обрала для аналізу чи не найсуперечливішу проблему ідентичності, пов'язану з її розмиванням в умовах глобалізації, поширення масової культури. Тема дисертаційного

роботи О. Б. Сінкевич особливо актуальна для українського суспільства, яке переживає складні соціальні та культурні трансформації, зростаючий вплив масової культури на суспільну свідомість, культурні та освітні контакти. Водночас масова культура забезпечує стабільність існуючої соціальної системи, виступає як механізм соціалізації, здійснює адаптацію цінностей високої культури до масової свідомості, ефективно реалізує ідентифікаційні стратегії.

Дисертаційна робота виконана в межах наукових тем кафедри теорії та історії культури філософського факультету Львівського національного університету імені Івана Франка «Людина в сучасному світі: філософсько- культурологічні виміри» та «Становлення нової соціокультурної реальності в Україні».

Заявлена О. Б. Сінкевич тема є досить складною, оскільки проблема ідентичності та ідентифікації є багатовимірною та багатоаспектною, а, отже, існує багато досліджень, присвячених різним її напрямам. Аналіз масової культури та її ідентифікаційних стратегій, слушно зазначає дисертантка, ускладнюється й тим, що вона переживає постійні трансформації, а це, в свою чергу, вимагає постійного оновлення теоретичного дискурсу зазначеного феномена. Перед дослідниками стоїть завдання, з одного боку, перегляду сутності цих трансформацій, а з другого, - пошуку більш ефективного інструментарію, здатного описувати суттєві зміни соціокультурної дійсності. Дослідження масової культури є проблематичним й у зв'язку з відсутністю відповідної часової дистанції, включеністю дослідника в реальний соціокультурний процес, що нерідко супроводжується емоційною реакцією на нього (с. 7).

Слід насамперед зазначити, що О. Б. Сінкевич у своїй дисертаційній роботі відводить культурі загалом і масовій культурі зокрема роль визначального чинника формування ідентичності особистості. Поставлена проблема-це вплив масової культури на сучасні ідентифікаційні практики. Це питання не було предметом пильної уваги як вітчизняних, так і західних науковців. Дисертантка виправдано зупиняється саме на сучасній добі, адже глобалізація, на її думку, стала кульмінацією духовно естетичних шукань і здобутків сучасних дослідників. О. Б. Сінкевич констатує, що проблема ідентичності в умовах масової культури залишається однією з найбільш складних для розуміння та інтерпретації. Ідентичність нині є складним утворенням, котре характеризується нестабільністю та суперечливою внутрішньою структурою. Динамічний характер соціокультурних процесів сьогодення потребує постійного моніторингу тих змін, які відбуваються як у сфері масової культури, так і в тих механізмах та стратегіях, що впливають на формування ідентичності соціальних суб'єктів.

О. Б. Сінкевич дотримується логічно обґрунтованої структури у побудові своєї роботи, що відповідає нормативним вимогам і дозволяє реалізувати поставлені мету та завдання. Вступ містить виклад актуальності дослідження, огляд джерельної бази й оцінку ступеня розробленості теми,

вихідні методологічні підходи, принципи та методи аналізу, чіткі формулювання об'єкта і предмета, обґрунтування наукової новизни та теоретичного й практичного значення отриманих результатів.

Для досягнення поставленої мети О. Б. Сінькевич спиралась на оригінальну й ґрунтовну теоретичну та методологічну базу. Зокрема, теоретичну базу дослідження становлять 413 найменувань праць вітчизняних і зарубіжних вчених, які розкривають різні виміри ідентичності та ідентифікації в сучасній соціально-філософській думці. Вони створили широкий простір для подальшого дослідження та надали можливість оцінити роль масової культури в процесах самовизначення та самореалізації сучасної людини.

Цілісному соціально-філософському осмисленню характеру впливу масової культури на формування ідентичності сприяло органічне використання на основі міждисциплінарного підходу можливостей філософського, соціологічного, культурно-антропологічного знання, різних теоретичних і методологічних підходів, зокрема, системного, нарративного, семіотичного, генеалогічного, соціосинергетичного, емпірично-ілюстративного щодо інтерпретації змісту базових понять, аналізу соціокультурного контексту формування ідентичності й нових форм ідентифікації, визначення нових якісних рівнів в ідентифікаційних практиках масової культури. Логіці здійснення та викладу базових положень дисертаційного дослідження сприяли загальнонаукові методи (аналіз і синтез, індукція й дедукція, узагальнення, метод аналогії). Реалізації авторської концепції в дослідженні трансформацій, яких зазнає ідентичність під впливом масової культури, сприяло й використання дисертанткою таких методологічних підходів, як сцієнтичний, антропологічний, гіпотетичного моделювання і системний.

У дисертаційній роботі О. Б. Сінькевич на основі опрацювання значного масиву наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників здійснила вдалу спробу виявлення характерних рис, особливостей та механізмів впливу масової культури на формування ідентичності людини в сучасну добу, на ідентифікаційні практики. Дослідниця аргументує, що саме масова культура визначає символічні інтерактивні матриці, які конструюють сприйняття реальності, формує єдиний інформаційний простір, визначає ціннісні орієнтації, потреби та смаки людей. Більше того, масова культура у сучасному суспільстві стала провідною культурною формою, а внаслідок процесів глобалізації вона перетворилася на феномен загальносвітового масштабу, у поле впливу якого втягнуті мільйони людей.

Не вдаючись до детального аналізу змісту дисертаційного дослідження, зупинюся лише на тих ідеях, які є, на наш погляд, найбільш цікавими й продуктивними в евристичному плані. Так, у першому розділі «Ідентичність в умовах масової культури як предмет гуманітарно-філософської рефлексії» О. Б. Сінькевич детально проаналізувала внесок представників різних парадигмальних підходів щодо розуміння та розкриття сутності феномена

ідентичності, зокрема низки психологічних підходів (психології свідомості, психоаналізу, когнітивної психології та ін.); концепції символічного інтеркціонізму, структурного психоаналізу; соціологічного підходу, у дискурсі постмодернізму. При цьому дисертантка подає не тільки їхні суто теоретичні вчення, а й порівнює їхні погляди, що є досить репрезентативним для доби глобалізму. Розглянувши основні підходи до розуміння ідентичності (історичні передумови, сутність сформульованих визначень, їх взаємозв'язок) О. Б. Сінькевич висноує: категорія ідентичність не має однозначного визначення. Дискусійним і водночас прийнятним є її тлумачення зазначеного феномену: ідентичність - це й властивість особистості, і найважливіша потреба, без задоволення якої людина не може існувати, і функція, спрямована на синтезування свого *Я*. Ідентичність виявляється у поведінці людини, у різних способах «представлення себе іншим», у колективній та індивідуальній творчій активності. Дисертантка констатує, що теоретичне розуміння ідентичності нині формується в межах *постнекласичної парадигми*, котра визнає різноманітність, невизначеність, множинність історії, нестабільність та необхідність побудови моделей ідентичності на основі розуміння минулого, сучасності та майбутнього. Вона висноує, що саме гуманітарно-раціональне осмислення ідентичності сприяє *гуманізації* -збереженню людиною власного *Я*, позиціонуванню себе як людини, а не додатку до технологій влади, ілюзій та міфів масового суспільства, мозаїчної глобальної культури. Розкриваючи філософсько- категоріальні ознаки зазначеного поняття та його методологічний потенціал, дослідниця поглиблює і наповнює новим змістом як саме поняття ідентичність, так й нові ідентифікаційні практики (с. 38-56).

Дисертантка аргументує, що сучасна соціокультурна дійсність ставить перед особистістю нові виклики її ідентичності, одним з яких є масова культура. Осмислюючи вплив останньої на ідентифікаційні практики сучасної людини, О. Б. Сінькевич констатує, що свою ідентифікаційну функцію масова культура реалізує завдяки певним *ідентифікаційним стратегіям* - комплексу механізмів та прийомів, спрямованих на конструювання ідентичності; під впливом агентів соціалізації, актуальних об'єктивних факторів, а також індивідуальних пріоритетів та ресурсних можливостей суб'єкта. Вона доводить, що результатом ідентифікаційної стратегії має бути успішне досягнення бажаної ідентичності за допомогою конкретних соціокультурних практик, а різноманітність останніх є основою формування «багатошарової» ідентичності людини (с. 56-69).

Водночас дисертантка обґрунтовує, що масова культура демонструє й генерацію позитивних тенденцій на цьому шляху, сприяє формуванню творчих ідентифікаційних стратегій. Формування нових форм соматичної, персональної, соціальної, культурної ідентичності свідчить про необхідність переосмислення характеристик людини як суб'єкта та об'єкта масової культури.

У другому розділі «Тілесна ідентичність людини доби масової культури» О. Б. Сінькевич охарактеризувала сутність тілоцентризму як однієї

з визначальних рис масової культури, котра зумовлює специфіку соматичної ідентифікації її суб'єкта. Дисертантка висновує, що ідея тілоцентризму знаходить свій вияв у нових - або модернізованих - ідентифікаційних практиках. До останніх дисертантка відносить такі практики, як популяризація сформованих «індустрією свідомості» уявлень про правильне, «ідеальне» тіло, тілесний канон, який протистоїть «недосконалому природному тілу» та надає перевагу тілу «денатуралізованому». Метаморфози соматичної ідентифікації сучасної людини відбуваються й під впливом ідеї постлюдини та філософії трансгуманізму, які пов'язують тіло зі світом техніки. Особливу увагу дослідниця звертає на техноморфну тілесність, яка, відображаючи досвід масової культури, починає змінюватися не лише в сфері свідомості, сформованої «технологічним розумом», а й на онтологічному рівні, трансформуючись з природно-біологічної у технологічно зумовлену форму буття (с. 71-137).

Цікавим і змістовним є третій розділ «Стратегії персональної ідентифікації масової людини», присвячений проблемі суб'єктивності масової людини. О. Б. Сінькевич стверджує, що одним з аспектів формування «персоналістської особистості», яка виявляє здатність до творення власної ідентичності, є проблема персональної ідентичності в контексті масової культури. Саме суб'єктивність є джерелом персональної ідентифікації масової людини».

Спростовуючи твердження деяких дослідників щодо відмови від суб'єктивності масової людини та її здатності до ідентифікації, дисертантка зазначає, що сучасний етап розвитку цивілізації формує «метакультурну індивідуальність», котра відмовляється від звичних для «ортегіанської» масової людини матриць поведінки та світосприйняття. Вона дослідила механізми успішної адаптації до нових умов людини «третьої хвилі», яка має оновити свою «базу даних», піддатися «перезавантаженню». За цих умов неминучим стає формування людини нового типу, яка прийде на зміну «масовій людині» - «індивідуалізована людина», «персонізована» особистість. Авторка також охарактеризувала «дискурсивне самовизначення» масової людини засобами наративу», розкрила одну з основних стратегій творення персональної ідентичності в сучасному суспільстві - «оповідну», біографічну (с. 139-230).

У четвертому розділі «Соціальна ідентифікація в масовій культурі» О. Б. Сінькевич простежила формування соціальної ідентичності в сучасну добу та специфіку впливу масової культури на зміни у механізмах і формах соціальної ідентифікації. Соціальна ідентичність у цьому плані виступає як усвідомлення суб'єктом своєї належності до певної системи соціальних об'єктів при збереженні цілісності та унікальності власного Я. Феномен соціальної ідентичності дослідниця характеризує як трирівневу структуру, котра містить в собі низку соціально значущих ознак, легітимованих соціумом, зокрема, духовно-ментальні, соціальні та матеріально-економічні елементи. Констатуючи, що соціальна

ідентичність формується під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників, дисертантка розкрила їх вплив на ідентифікаційні практики.

Осмислюючи процеси соціальної модернізації (зміни у соціальній структурі суспільств, ускладнення соціально-стратифікаційної системи, розширення рамок соціальної взаємодії тощо), дисертантка висновує, що наслідком цієї модернізації став своєрідний «культурний шок» - втрата колишньої стійкої соціальної ідентичності, переструктурування ідентифікаційного простору та девальвація колишніх жорстких рамок ідентифікації. Дослідниця доводить, що якщо попередня соціальність була ієрархічною, то сучасна набуває такої форми, якій чужа жорстка ієрархія, різкі соціальні контрасти, вертикальні - репресивні - владні відносини за принципом «панування-підпорядкування». Відкрита репресивність та насильство, на думку дисертантки, змінилися «техніками спокуси», а предметно опосередковані суспільні відносини - комунікацією (с. 233-262). Аналізуючи специфіку впливу масової культури на процес формування ідентичності сучасної людини, О. Б. Сінкевич розкриває три основні тенденції: деструктивну, проблемну та гуманізуючу.

Актуалізація пошуків ідентичності - це наслідок переходу від суспільства, де ідентичність «дана» та «задана», де панує чітка закріпленість за людиною певного соціального статусу, до суспільства «соціальної мобільності». Плюралізація диференціовальних соціальних ознак (особливо життєвих форм та стилів), маргіналізація значної частини населення, неоднорідність «офіційних» соціальних груп також стимулюють поширення нових механізмів соціальної ідентифікації.

Надзвичайно цікавим, хоч і не бездискурсійним є дослідження змін у тендерній та віковій ідентичності, які становлять базис соціальної ідентичності, а також ролі тендерних стереотипів у формуванні тендерної ідентичності (с. 262-295). У цьому ж розділі дисертантка досліджує субкультури як «культури ідентифікації» в сучасну добу. Вона аргументує, що у масовому суспільстві порівняно небагато спільнот, котрі мають тривалий характер і можуть задовольнити потреби в самоідентифікації «цілісної» людини, оскільки, зазвичай, вони об'єднують людей за якоюсь однією ознакою (турист, уболівальник, рокер). О. Б. Сінкевич висновує, що частковою заміною цілісної ідентичності у масовому суспільстві стають «часткові» ідентичності, які формуються в численних субкультурах, зокрема, молодіжних. Дисертантка зазначає, що «розмитість» меж між субкультурами, охоплення кількох «стилістичних» ідентичностей призводить до того, що субкультурна ідентифікація молоді подекуди набуває мозаїчного характеру, є тимчасовою, а це, в свою чергу, зумовлює відсутність у ній глибинних змістовних підвалів. Саме тому в багатьох молодіжних субкультурах основну увагу акцентовано не на змістових, а саме на зовнішніх ознаках належності до спільноти: одязі, макіяжі, сленгу, символіці, взірцях поведінки (с. 295-317).

У цьому ж розділі проаналізовано вплив ідеології споживання та суспільства масового споживання загалом на формування соціальної ідентичності, ідентифікаційні практики масової культури. Досить актуальним

є твердження дисертантки про те, що сьогодні у механізмі конструювання соціальної ідентичності дедалі вагомішу роль відіграє сфера споживання. Набуття особливого значення ідентифікації через споживання, на думку дисертантки, має викликати занепокоєння суспільства, вимагає репрезентації в межах українського соціокультурного простору позитивних соціокультурних образів як взірців для особистісних референцій (с. 317-344).

У п'ятому розділі «Культурна ідентичність в епоху масової культури» проаналізовано ті зміни, які виявляються в формах культурної ідентичності та практиках культурної ідентифікації сучасної масової людини. Розглядаючи культурну ідентичність, дослідниця зазначає, що особливої гостроти вона набуває в добу масової культури, котру нерідко характеризують як космополітичну, не пов'язану з національними культурними традиціями, руйнівну для культурних цінностей (с. 346-366).

О. Б. Сінькевич розкриває функціональний зміст культурної ідентичності, яка передбачає встановлення духовного взаємозв'язку зі своїм народом, переживання почуття належності до національної культури, інтеріоризації її цінностей. У понятті культурної ідентичності зафіксовано внутрішній стан (самосвідомість) суб'єкта ідентифікації, його активність у процесі становлення ідентичності, а також розуміння стійкості та цілісності, котра зберігається в ядрі кожної культури.

Дисертанткою охарактеризовано кілька підходів до аналізу культурної ідентичності в сучасних філософсько-гуманітарних дослідженнях, зокрема націоналістичний, постмодерністський, феміністський і постколоніалістський, а також культурну ідентичність в контексті діалогу масової та елітарної культур.

У цьому ж розділі змістовно розглянуто цивілізаційну ідентичність, значний вплив на формування якої має не лише культурна глобалізація, а й розвиток та використання інформаційних технологій. Дисертанткою здійснена, на наш погляд, вдала спроба дати комплексне уявлення щодо такого складного феномена як цивілізаційна ідентичність, котра, на думку авторки, є вираженням самосвідомості «уявного співтовариства» - світу людей, складного організму, котрий розвивається за своїми внутрішніми законами. Нею ж охарактеризовані основні принципи функціонування цього світу, зокрема, такі як антропний, діалоговий, ізотропний та принцип динамічної цілісності, які, водночас, визначають і сутність цивілізаційної ідентичності. Новаторським є й підхід до осмислення такого мегатренду світового розвитку як модернізація, котра означає не лише перехід від традиційної до сучасної моделі соціально-економічного та політичного світоустрою, а й зміну попередньої та формування нової ідентичності, яка супроводжується пошуками шляхів та методів органічного поєднання імперативів модернізації з імперативами збереження основи культурної ідентичності - культурної спадкоємності. Тут же розкрито значення глобалізації у формуванні цивілізаційної ідентичності, котра сприяє формуванню цивілізаційної самосвідомості, поглибленому розумінню відмінностей між цивілізаціями, посилює потребу у визначенні своєї культурно-цивілізаційної ідентичності (с. 382-391).

Можна було б зазначити й низку інших позитивних моментів дисертаційного дослідження О. Б. Сінькевич.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження в цілому, водночас із приводу окремих питань хочеться висловити деякі зауваження та побажання.

По-перше, дослідниця оминула увагою одну з надзвичайно важливих для України проблем - проблему національної ідентичності. Так, у розділі 5 «Культурна ідентичність в епоху масової культури» вона цілком правомірно звернулася до аналізу специфіки процесу ідентифікації в контексті діалогу масової та елітарної культур і достатньо переконливо простежила роль масової культури у формуванні цивілізаційної ідентичності. Проте про національно-культурну ідентичність згадано лише у підрозділі 5.1 «Культурна ідентичність: теоретико-концептуальний аналіз», де справедливо зазначається, що «природна», «онтологічно задана» національна культура має стати захистом від порушення тієї просторово-часової цілісності, котра відображена в понятті «культурна ідентичність»(с. 367) та у Висновках до дисертаційної роботи (с. 399-400).

Безумовно, зазначена проблема є не лише актуальною, а й багатоаспектною і потребує ґрунтовного аналізу, тому рамки дисертаційного дослідження довелося б значною мірою розширити. Проте як побажання на перспективу висловимо рекомендацію продовжити цю тему, тим більше, що певні напрями її подальшого дослідження окреслені. Це, зокрема, взаємодія нових форм культурної ідентичності з традиційними. Як справедливо зазначає дисертантка, «вписаність традиційної культурної ідентичності у сучасний соціокультурний контекст видається більш адекватним шляхом культурно-цивілізаційного поступу, ніж порушення цієї діалектики на користь ідентифікаційних новацій» (с. 367).

По-друге, варто було б розгорнути й твердження про те, що масова культура в силу притаманного їй «глокалізаційного» потенціалу може слугувати засобом синтезування унікальної вітчизняної культурної спадщини та надбань універсалізму у створенні сучасних моделей національно- культурної ідентичності (с. 399-400).

Однією з характерних ознак української культури є наявність яскраво виражених регіональних культурних відмінностей. Зазначений аспект дослідження, на нашу думку, також становить значний інтерес, про що свідчить, зокрема, наявність його соціологічних інтерпретацій.

По-третє, у підрозділі 5.2 «Культурна ідентичність в контексті діалогу масової та елітарної культур» увагу зосереджено переважно на проблемі взаємодії масової та елітарної культур. Дисертантка подає досить розлогу характеристику тих дискусій, які ведуться навколо їх співвідношення та ролі в сучасному культурному житті, проте не окреслює власної позиції у розумінні цієї проблеми. Достатньо переконливою виглядає й характеристика кіч-, арт- та мід-культури. Проте предметом аналізу мала б бути саме трансформація механізмів культурної ідентифікації в контексті процесів конвергенції масової та елітарної культур, а не ця, актуальна й неоднозначна, проблема. На жаль, у роботі це питання недостатньо акцентоване.

По-четверте, на с. 38 дисертантка констатує, що сьогодні теоретичне розуміння ідентичності формується у межах постнекласичної парадигми. Це твердження, на нашу думку, потребує детальнішого пояснення: якими саме рисами характеризується ця парадигма?

По-п'яте, дисертаційна робота містить розлогу характеристику причин кризи ідентичності в сучасну добу, аналізує неоднозначність ролі масової культури у формуванні ідентичності сучасної людини. Натомість в роботі недостатньо обґрунтовані шляхи та механізми протидії негативним проявам кризи ідентичності, маніпулятивним технологіям формування ідентичності, до яких вдається масова культура. Зазначене, на наш погляд, могло б посилити практичну значущість проведеного дослідження.

По-шосте, слід було б уніфікувати кореляцію завдань(12), новизни (15: вперше - 10, дістали подальшого розвитку - 4, поглиблено - 1) та висновків (14). Зазначені розбіжності викликають застереження стосовно взаємопов'язаності між собою цих складових дослідження.

Утім, висловлені зауваження мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження, значущість одержаних результатів і висновків, а мають на меті лише прояснити окремі моменти, котрі розширюють розуміння запропонованої автором філософської концептуалізації досліджень сумісності ціннісних смислів індивідуального і колективного, що засадничим чином впливає на формування базових принципів подальшого розвитку соціуму і потенційні варіативності його буття. Гадаємо, що вони спонукатимуть дисертантку до подальших досліджень із зазначеної проблематики.

Загалом дисертаційна робота О. Б. Сінькевич виконана на належному науковому, методологічному рівні, винесені на захист положення є дійсно новаторським внеском у сучасні соціально-філософські студії. Автореферат та наукові публікації О. Б. Сінькевич відображають основний зміст дисертації. Не викликає сумніву й те, що філософська позиція авторки знайде подальшу реалізацію не лише в її наступних науково-теоретичних пошуках, а й в практичній діяльності, спрямованій на встановлення власних духовно- культурних цінностей особистості. Важливим є і те, що викладена в дисертації аргументація становитиме вагомий внесок у викладання нормативних курсів з філософії, соціальної філософії, культурології, соціології. Матеріали даного дисертаційного дослідження також дають змогу дослідити зв'язок між науковими розробками різних соціальних та гуманітарних наук. Вони також є важливими для сучасної практики конструювання ідентичності людини.

Результати дисертаційного дослідження, основні концептуальні ідеї та висновки, сформульовані в дисертації отримали належну апробацію на міжнародних, всеукраїнських теоретичних і науково-практичних конференціях. Основні положення та висновки дисертації знайшли відображення в авторській монографії «Соціальні практики масової культури: ідентифікаційний дискурс», розділах у 2 колективних монографіях,

20 статтях у фахових виданнях затверджених ДАК МОН України, з них 4-у закордонних та 9 публікаціях в інших виданнях.

Дисертаційна робота відзначається ретельно опрацьованим змістом, узгодженістю концепції та висновків, а її автор продемонстрував належну культуру логіко-дискурсивного мислення, здатність не лише продукувати та належним чином презентувати нові ідеї, а й розвивати науковий дискурс під час розгляду об'єктивно амбівалентних тем.

Виходячи з вищезазначеного, вважаю, що дисертаційне дослідження Сінкевич Ольги Борисівни «Ідентифікаційні практики масової культури: соціально-філософський аналіз» виконане на належному теоретичному і методологічному рівнях і відповідає «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України 24 липня 2013 року за № 567, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.03 - соціальна філософія та філософія історії.

Офіційний опонент
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

М. А. Козловець

Підпис засвідчую
проректор з наукової та
міжнародної роботи

Н. А. Сейко